

Lopullinen politiikkaselvitys

Täsmäkoulutuspolut resilienssin
vahvistamiseksi post-Covid-kaudella
naisyrittäjille

Haku: KA220-ADU – Aikuiskoulutuksen
yhteistyöhankkeet

Projektinumero:
2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295

Lopullinen politiikkaselvitys

Tekijät:

Daniela Kuzmanović (Instituutti Mihaljo Pupin)
Sanja Popović-Pantić, FT (Instituutti Mihaljo Pupin)
Jovana Obradović (Instituutti Mihaljo Pupin)

Toimittaja:
Sanja Popovic Pantic, FT

2025

PROJEKTIN TULOS 4

Tämä selvitys on laadittu RE-FEM – 'Täsmäkoulutuspolut resilienssin vahvistamiseksi post-Covid-kaudella naisyrityksille' -hankkeen puitteissa. RE-FEM on aikuiskoulutuksen strateginen hanke, jota Euroopan unionin Erasmus+ -ohjelma rahoittaa rekisterinumerolla 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295. Johtava kumppani: Instituutti Mihaljo Pupin. Tämä asiakirja laadittiin RE-FEM-työpaketissa 5 'Lopullinen politiikkaselvityksen kehittäminen', jota koordinoi Instituutti Mihaljo Pupin tiiviissä yhteistyössä kaikkien muiden kumppaneiden kanssa.

Osallistajat:

Maria Zlateva, Regional Agency for Entrepreneurship and Innovations (BU);

Ralitsa Zhekov, Regional Agency for Entrepreneurship and Innovations (BU);

Ann-Sofi Backgren, Brand-Sofi (FI);

Katalin Oborni, FM, HÉTFA-Research Institute (HU);

Cecília Farkas Kirov, SEED-Foundation (HU);

Orsolya Gergely, FM, SAPIENTIA, Hungarian University of Transylvania (RO);

Veronika Blizman Servilova, Slovak Business Agency (SK);

Nieves García Pereira, Andalucía Emprande Fundación Pública Andaluza (ES).

RE-FEM -projektin puitteissa tuotetut materiaalit on tarkoitettu opetukselliseen ja tieteelliseen käyttöön, joten niitä voi vapaasti käyttää näihin tarkoituksiin, mutta niiden sisältöä ei saa muuttaa tai kehittää ilman kumppaneiden kirjallista lupaa. Dokumentin uudelleenjulkaisu muuttamattomalla sisällöllä on mahdollista vain, jos alkuperäinen tekijä ja lähde mainitaan selvästi.

Yhteystiedot: <https://refem.eu/>, internationaloffice@hetfa.hu

Ensimmäinen painos, 2025

Ehdotettu viittaus:

Daniela Kuzmanović, Sanja Popović-Pantić, Jovana Obradović (2025).

Lopullinen politiikkaselvitys. Selvitysraportti, joka on laadittu RE-FEM -projektissa – 'Täsmäkoulutuspolut resilienssin vahvistamiseksi post-Covid-kaudella naisyrityksille'

Tiivistelmä

RE-FEM (Upskilling pathways for resiliency in the post-COVID era for female entrepreneurs, GA no. 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295) toteutetaan vuosina 2022–2025 Erasmus+-ohjelman puitteissa.

Koko EU:n alueella naiset muodostavat edelleen noin kolmasosan kaikista yrittäjistä; COVID-19-pandemia on entisestään korostanut olemassa olevia haasteita, kuten taloudellista haavoittuvuutta, rajallista verkostoitumista sekä yritystoiminnan ja perhevelvollisuuksien yhteensovittamisen vaikeutta. Ellei näihin esteisiin puututa kohdennetuilla politiikoilla ja käytännön tukitoimilla, ne voivat entisestään syrjäyttää naisyrityksiä (WEs).

Hankkeessa oli mukana kahdeksan projektikumppania (PP) seitsemästä maasta:

- Bulgaria: Regional Agency for Entrepreneurship and Innovations – Varna (RAPIV)
- Suomi: Brand-Sofi
- Unkari: Hétfa Research Institute (HETFA – johtava kumppani) ja SEED Foundation (SEED)
- Romania: Universitatea Sapiientia din Cluj-Napoca (SAPIENTIA)
- Serbia: Institute Mihajlo Pupin (IMP)
- Slovakia: Slovak Business Agency (SBA)
- Espanja: Andalucía Emprende Fundación Pública Andaluza (AEFPA)

Lopullinen politiikkaselvitys (FPS) on RE-FEM -projektin päättävä tulos, joka kokoaa näyttöön perustuvat tiedot (kirjallisuuskatsaukset, yli 600 kyselyvastausta, syvähaastattelut), ToT- ja naisyritysten työpajojen sekä World Café -tapahtumien opit tuottaakseen vertailevan yleiskatsauksen naisyrittäjyydestä kumppanimaissa, tunnistaakseen hyviä käytäntöjä ja muotoillakseen näyttöön perustuvia, siirrettäviä politiikkasuosituksia. Kahdeksan projektikumppania (PP) kerää kaikki nämä tiedot seitsemästä maasta.

Sidosryhmien osallistaminen

Lopullinen politiikkaselvitys (FPS) osoittaa, että naisyritykset Euroopassa ovat resilienttejä, kekseliäitä ja valmiita kasvattamaan liiketoimintaansa, kun asianmukainen tuki on saatavilla. Sovittamalla politiikat, ohjelmat ja resurssit heidän todellisiin tarpeisiinsa poliittiset päättäjät, kouluttajat ja sidosryhmät voivat luoda edellytykset, joissa naisten johtamat yritykset eivät ainoastaan selviydy kriiseistä, vaan menestyvät ja osallistuvat täysipainoisesti inklusiiviseen ja kestäväan talouskasvuun.

Keskeiset havainnot lopullisesta politiikkaselvityksestä (FPS)

Havainnot osoittavat, että naisyritykset ovat hyvin koulutettuja, erittäin motivoituneita ja usein itsenäisyyden, joustavuuden sekä taloudellisen turvan tavoittelun ohjaamia. Kuitenkin ne ovat edelleen keskittyneet palvelualoille, joilla on rajalliset kasvumahdollisuudet, ja kohtaavat systeemisiä esteitä rahoituksen saatavuudessa, liiketoimintansa skaalaamisessa sekä etenemisessä johtotehtäviin. Digitalisaatio nousi sekä haasteeksi että mahdollisuudeksi: vaikka monet naisyritykset ovat jääneet jälkeen edistyneiden työkalujen käyttöönottamisessa, hankkeen hyvät käytännöt osoittivat, että räätälöity koulutus ja mentorointi voivat tehokkaasti kuroa tätä kuilua umpeen. Alueelliset erot, erityisesti kaupunkien ja maaseudun välillä, monimutkaistavat tilannetta entisestään, korostaen kontekstisensitiivisten ratkaisujen merkitystä.

Poliittinen ja ohjelmakartoitus vahvisti, että kansalliset ja EU:n instituutiot tunnistavat yhä paremmin naisyritysten tukemisen merkityksen. Aktiivisia aloitteita ovat rahoitusjärjestelmät, mentorointiverkostot sekä osaamisen kehittämisohjelmat, joista monet ovat osoittautuneet menestyksekkäiksi resilienssin rakentamisessa kriisiaikoina. Kuiluja kuitenkin esiintyy – erityisesti pitkäaikaisen rahoituksen saatavuuden varmistamisessa, sukupuolisensitiivisen politiikkasuunnittelun integroinnissa sekä tuen laajentamisessa alipalveltuihin ryhmiin, kuten maaseudun naisiin.

Lopullinen politiikkaselvitys esittää joukon näyttöön perustuvia poliittisia suosituksia. Kansallisella tasolla ne edellyttävät rahoituksen saatavuuden parantamista, digitalisaation ja vihreän siirtymän edistämistä, kohtuuhintaisen lastenhoidon ja perheystävällisten toimenpiteiden tarjoamista sekä koulutus- ja mentorointimahdollisuuksien vahvistamista. EU-tasolla tutkimus suosittelee tukitoimien tiiviimpää koordinointia, kansainvälistä verkostoitumista sekä sukupuolinäkökulmien vahvempaa integrointia rahoitusohjelmiin.

Kumppanimaiden tilannekatsaus (vertailullinen yleiskuva)

Vertailullinen yleiskuva naisyritysten tilanteesta kaikissa seitsemässä PP-maassa. Se korostaa kansallisia trendejä, motiiveja ja esteitä sekä koulutustasoja, digitalisaatioon sopeutumista, resurssien saatavuutta ja haasteita, kuten työn ja vapaa-ajan tasapainoa sekä rakenteellisia esteitä (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. TILANNE PP-MAISSA (VERTAILULLINEN YLEISKUVA)

Maa	Osallistuminen (%)	Kannustimet	Esteet	Teknologian omaksuminen (digitalisaatio)
Bulgaria	41 % naisjohtajia, 31 % toimitusjohtajia	Itsenäisyys, joustavuus	Johtajuuden aliedustettavuus, sektorikeskittymä	Kohtalainen
Suomi	Noin 33 % yrittäjiä (20–21 % työllistäjiä)	Työ- ja yksityiselämän tasapaino, autonomia	Perhevapaan kustannukset, luottamusvaje, epäonnistumisen pelko	Korkea (vahva digitaalinen omaksuminen, 31–33 %)
Unkari	44 % naisjohtoisista yrityksistä	Itsenäisyys, toimeentulon turva	Luottamusvaje, matalan teknologian alat	Kohtalainen
Romania	Suurin osa mikroyrityksistä (35 % naisyrittäjiä, yli 90 % mikroyrityksiä)	Turvallisuus, itsenäisyys, joustavuus	Matala yritysaikeus (6,5 %), digitaalinen kuilu ja perhevastuut	Matala–kohtalainen (maaseutualueet ovat jäljessä)
Serbia	31,2 % pk-yrityksistä	Itsenäisyys, innovointi ja korkeammat tulot	Rahoitusrajoitteet, kasvun skaalaaminen	Kohtalainen (kasvava trendi)
Slovakia	24,5 % yrityksistä on naisyrityksiä (laskeva suuntaus)	Tarveperäinen toiminta, myöhemmän elämän yrittäjyys	Rakenteelliset esteet, perhevastuut	Kohtalainen
Espanja	Yli 650 000 naisyritystä	Mahdollisuuksiin perustuva, henkilökohtainen kehitys	Rajoitettu pääsy riskipääomaan, aliedustettuina teknologia-aloilla	Korkea kaupunkialueilla, matalampi maaseudulla Andalusiassa

(Lähde: Tekijän tulkinta yhteistyökumppaneiden panosten pohjalta)

Yhteinen piirre yhteistyökumppanimaissa

- Naiset keskittyvät palvelualoille (kauppa, koulutus, terveys sekä henkilökohtaiset palvelut).
- Keskeiset motiivit: itsenäisyys, joustavuus ja taloudellinen turva.
- Naiset ovat koulutetumpia kuin miehet, mutta aliedustettuina korkean teknologian sektoreilla ja johtotehtävissä.

- Työelämän tasapaino on sekä motivaation lähde että haaste, ja se vaatii usein perheen tukea.
- Digitalisaatio tarjoaa kasvavia mahdollisuuksia, mutta monet naiset ovat jäljessä resurssien rajallisuuden vuoksi.
- Rahoituksen saatavuus ja investoinnit muodostavat yleisiä järjestelmällisiä esteitä kaikissa mukana olevissa maissa.

Eroja yhteistyökumppanimaiden välillä

- Yrittäjyyskypsyys vaihtelee: korkeampi Suomessa ja Espanjassa, matalampi Slovakiassa ja Romaniassa.
- Poliittinen tuki ja edustus johtotehtävissä vaihtelevat: Romania johtaa naisten osuudessa ylimmässä johdossa, kun taas Slovakiassa on havaittavissa laskeva suuntaus.
- Motivaatiotekijät: Espanjassa naisyritykset ovat pääosin mahdollisuuksiin perustuvia, Slovakiassa ja Andalusiassa puolestaan enemmän välttämättömyydestä johtuvia.
- Alueelliset erot ovat merkittäviä: Romaniassa ja Espanjassa maaseutualueet ovat jäljessä digitalisaatiossa ja yrittäjyysaikomuksessa.
- Itseluottamus- ja osaamisvajeet ovat ilmeisiä Suomessa ja Unkarissa.
- Sukupolvivaikutukset muovaavat digitalisaation omaksumista, sillä vanhemmat naiset Slovakiassa osoittavat vahvempaa sitoutumista kuin saman ikäiset miehet.

Toimiala- ja maakohtaiset katsaukset: keskeiset poliittiset asiakirjat, aktiiviset ohjelmat sekä naisyritysten tarpeet

Kaikissa kumppanimaille naisyritykset osoittivat merkittävää resilienssiä COVID-19-kriisin aikana ja sen jälkeen. Pilottikoulutukset ja haastattelut vahvistivat, että jatkuva oppiminen, digitaaliset työkalut sekä vertaistuki ovat keskeisiä resilienssin edellyttäjiä. Lisäksi World Café -keskustelut paljastivat, että naiset korostavat vahvasti systeemistä tukea — kuten lastenhoitoa, perheystävällisiä politiikkoja ja rahoituksen helppoa saatavuutta — kestävän kasvun edellytyksinä.

Huolimatta eroavaisuuksista politiikkakehyksissä, ekosysteemin kypsyystasoissa ja strategisessa painotuksessa, nousi esiin useita poikkileikkaavia teemoja. Yhteisiä haasteita ovat rahoituksen saatavuuden rajallisuus, tukiohjelmien heikko tunnettuus sekä tarve työn ja vapaa-ajan paremman tasapainon saavuttamiseksi. Samaan aikaan kansalaisyhteiskunnan järjestöt osoittautuivat keskeisiksi toimijoiksi yrittäjyyden tukiekosysteemeissä erityisesti niissä tapauksissa, joissa muodolliset institutionaaliset

rakenteet puuttuivat. Kaikki osallistujamaat osoittivat edistystä interaktiivisten, käytäntölähtöisten koulutusten tarjoamisessa ja korostivat tunne-elämän resilienssin merkitystä erityisesti COVID-19-pandemian yhteydessä.

Kumppanimaissa naisyrityksiä tukevat erilaiset politiikat ja ohjelmat, jotka ulottuvat rahoitushankkeista ja digitaalisten taitojen kehittämisestä mentoriverkostoihin ja maaseudun osallisuuden ohjelmiin. Vaikka Bulgaria ja Unkari tarjoavat vahvaa ohjelmapohjaista tukea, Suomi ja Espanja erottuvat kypsämmillä yrittäjyyskentillä. Romania ja Serbia osoittavat edistystä rahoitus- ja politiikkakehysten vahvistamisessa, kun taas Slovakia korostaa luottamuksen rakentamisen ja räätälöidyn tuen tarpeita.

Suurin osa naisyrityksiä tukevista politiikka- ja strategiadokumenteista on laadittu ennen RE-FEM -projektia. Vuonna 2022–2025 julkaistuja uusia asiakirjoja ei voida suoraan liittää projektiin, sillä niiden valmistelu edellyttää pidempiä aikatauluja (Taulukko 2).

Kumppanimailla oli jo ennen projektin aloitusta vankat, näyttöön perustuvat poliittiset ja strategiset asiakirjat, mukaan lukien strategiat, toimintasuunnitelmat sekä muut naisyrittäjyyden alaan liittyvät dokumentit. Yhteensä 23 poliittista asiakirjaa oli hyväksytty ennen projektin käynnistämistä, ja lisäksi 11 aloitettiin sen aikana.

Kartoitetut asiakirjat luovat vakaat poliittiset puitteet naisyrityksille. RE-FEM edistää näkyvyyden, vuoropuhelun ja yhteisön osallistumisen vahvistamista, mutta ei ole saanut tunnustusta näiden asiakirjojen käynnistämisestä. Poliittisten ja strategisten asiakirjojen lisäksi kumppanimaat olivat erittäin aktiivisia kehittäessään ja toteuttaessaan naisyrittäjyyttä tukevia ohjelmia ja hankkeita.

Yhteensä seitsemässä PP-maassa kartoitettiin 73 ohjelmaa ja aloitteita, jotka on luokiteltu seuraavasti:

- Paikalliset tukiohjelmat ja -aloitteet – 6 ohjelmaa tai aloitetta
- Instituutioiden kansallisen tason ohjelmat ja aloitteet – 21 ohjelmaa tai aloitetta
- Kansalaisjärjestöjen kansallisen tason ohjelmat ja aloitteet – 14 ohjelmaa/aloitetta
- Kansainvälisen tason ohjelmat ja aloitteet – 12 ohjelmaa/aloitetta
- Kansallisen tason institutionaaliset ohjelmat ja aloitteet, joita johtavat kansainväliset organisaatiot – 7 ohjelmaa/aloitetta

PP kartoitti myös useita ohjelmia ja aloitteita, joita toteutetaan useassa PP-maassa, ja ne ovat:

- WE.Circular (Interreg Tonavan alue) – Rajat ylittävä kansainvälinen projekti, jota toteutetaan Bulgariassa, Serbiassa ja Slovakiassa
- Empowering Women in Agri-food (EWA) – Kansainvälisen tason ohjelma, jota toteutetaan Bulgariassa, Romaniassa ja Espanjassa

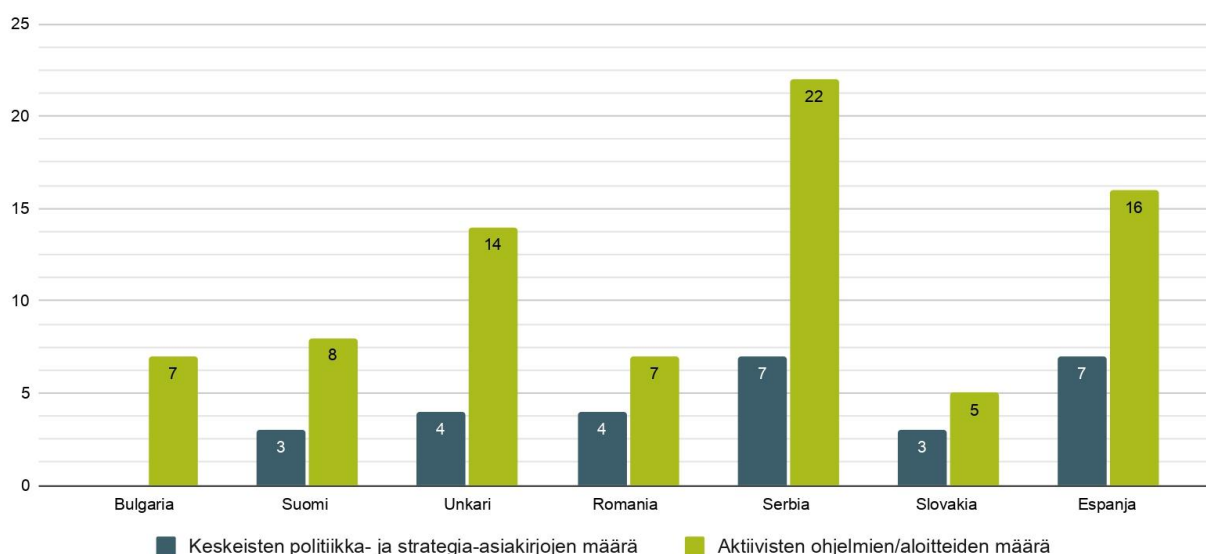
- Visa She's Next Grant Programme – Kansainvälinen ohjelma, jota toteutetaan Bulgariassa ja Slovakiassa
- EIT Supernovas Rocket Up – Kansainvälinen projekti, jota toteutetaan Slovakiassa ja Espanjassa
- YK:n Women's Finance Initiative (We-Fi) – Kansainvälinen aloite, jota toteutetaan Serbiassa (pilotti) sekä muissa aloitteeseen osallistuvissa maissa (globaalisti)
- CAPSULE (Erasmus+) – Kansainvälinen ohjelma, jota toteutetaan Romaniassa (osa EU-tason aloitetta, muiden maiden osallistumisesta ei ole tietoa)
- WomenINvestEU – Euroopan komission aloite (InvestEU-neuvonta), joka rakentaa koko Euroopan kattavaa sukupuolitietoisten sijoittajien verkostoa lisätäkseen naisten johtamien yritysten rahoitusta EU:ssa. Se toteutetaan EU-tasolla (verkosto kattaa kaikki EU:n jäsenvaltiot ja niihin liittyvät maat) kansainvälisenä sijoittajakollaboraatioalustana.
- ESIL – Next Gen of Angels – EU:n rahoittama (EIC/EISMEA) ohjelma (2024–2026), jonka tavoitteena on kasvattaa nuorempaa, sukupuolten monimuotoisuutta edistävää liiketoimintaenkelisukupolvea Euroopassa. Ohjelma kattaa koko EU:n, mutta keskittyy kuuteen ”kohtuullisen innovatiiviseen” maahan (Bulgaria, Kroatia, Tšekki, Unkari, Puola, Romania) koulutuksen ja verkostoitumisen avulla.
- HER FUND – Horizon Europe -hanke (2024–2026), joka luo koko Euroopan kattavan sukupuolitietoisten sijoittajien verkoston naisten johtamien startup-yritysten tukemiseksi. Kansainvälisesti toteutettu yhdeksän kumppanin konsortio seitsemästä maasta (esim. Bulgaria, Slovakia, Ranska jne.) edistää tiedon jakamista ja synergian hyödyntämistä ekosysteemin toimijoiden välillä naisyrittäjyyden vauhdittamiseksi.
- Women TechEU – Euroopan innovaatioekosysteemit (Horisontti Eurooppa) -ohjelma, joka tarjoaa valmennusta, mentorointia ja 75 000 euron avustuksia naisjohtoisille deep tech -startupeille. Tämä EU-tason hanke (toteutetaan ulkopuolisen konsortion toimesta) tukee naisten johtamia teknologia-alan yrityksiä kaikissa EU:n jäsenvaltioissa ja niihin liittyvissä maissa (hakukierrokset keräävät säännöllisesti hakemuksia yli 40 Euroopan maasta).
- EPIC X – Horisontti Eurooppa -projekti (nopeutus FSTP:n kautta) naisten johtamien deep tech -startupejen vahvistamiseksi Euroopassa. Se tarjoaa avustuksia (yhteensä 1,2 miljoonaa euroa) ja tukea 20 naisjohtoiselle deep tech -yritykselle „kohtalaisista” ja „nousevista” innovaatioalueista. Ohjelma toimii kansainvälisesti 16 Euroopan maassa (esim. Bulgaria, Kroatia, Tšekki, Viro, Kreikka, Unkari, Italia, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Portugali, Romania, Slovakia, Slovenia, Espanja).

- EmpoWomen – Horisontti Eurooppa -ohjelma (2024–25), joka torjuu naisten aliedustusta deep tech -alalla. Kyseessä on kahden vuoden mittainen EU:n rahoittama kiihdytysohjelma, joka valitsee avoimilla hauilla 25 naisjohtoista startup-yritystä (erityisesti kehittyvistä EU-maista) tarjoten mentorointia ja osakepääomavapaata rahoitusta (45 000 € per startup) sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi innovaatiotoiminnassa.
- GENDEX – Gender & Diversity Index – EIC:n rahoittama hanke, joka kehittää Euroopan ensimmäisen sukupuoli- ja monimuotoisuusindeksin. Indeksillä kokoaa tietoa sukupuolesta ja monimuotoisuudesta innovaatiotoiminnan ekosysteemissä kaikissa EU:n jäsenvaltioissa (sekä Isossa-Britanniassa) päätöksentekijöiden ja sijoittajien käyttöön. GENDEX toteutetaan Euroopan tasolla (27+1 maata) EU-laajuisena tutkimushankkeena.
- Sukupuolten välinen sijoituskuilu – Euroopan parlamentin pilottihanke (EISMEA:n toteuttama), jossa analysoidaan sijoituseroja naisjohtoisille yrityksille ja rahastoille. Hankkeeseen sisältyy kattava tutkimus sekä 10 paikallista tapahtumaa (syyskuu 2024–marraskuu 2025), jotka järjestetään eri Euroopan maissa. Hanke toimii EU-tasolla keräten sidosryhmien näkemyksiä 10 pilottimaassa sukupuolten sijoituskuilun tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi.
- WE-Rise – EU:n rahoittama (EISMEA/EIC) kiihdytyshanke, joka vahvistaa aliedustettujen naisyritysten asemaa vihreän teknologian, agroteknologian ja ilmastoteknologian aloilla. Hanke toteutetaan transnationaalisesti koko Euroopassa keskittyen nouseviin innovaatioihin. WE RISE valitsee 20 naisjohtamaista vihreän teknologian startup-yritystä (avoimien hakujen kautta) ja tarjoaa rahoitusta, verkostoitumista sekä rajat ylittävää tukea heidän markkina-asemansa vahvistamiseksi.
- Women Leadership Programme – Euroopan innovaatiohuhden (European Innovation Council/EIT) aloite, joka tarjoaa naisille johtajuuskoulutusta, mentorointia ja verkostoitumismahdollisuuksia innovaatioalalla. Tämä EU-tason liiketoiminnan kiihdytysohjelma (osa EIC Business Acceleration Services -palvelua) tarjoaa naisille tutkijoille ja yrittäjille edistyneitä johtamistaitoja sekä roolimalliverkostoja syväteknologian startupien johtajuuden vahvistamiseksi.
- Open Horizons – Horisontti Eurooppa -hanke (2024–26), joka yhdistää naisjohtoiset syväteknologia- ja digitaalitekнологian startupit suuriin yrityksiin. Se järjestää EU-tason kiihdytysohjelman hakuja: 39 naisjohtamaista startup-yritystä valitaan (kolmen avoimen haun kautta) ”palkattuun pilottiohjelmaan.” Jokainen valittu yritys saa pääomavapaita avustuksia (enintään 55 000 €) sekä tukea pilottihankkeiden

kehittämiseen osallistuvien suuryritysten kanssa, edistäen yritys-startup-yhteistyötä ja skaalausmahdollisuuksia.

- EIT Food – Supernovas – Osa EIT-yhteisön Supernovas-ohjelmaa (yhteistyössä EIT Manufacturingin ja Urban Mobilityn kanssa) naisyrittäjien tukemiseksi. Kyseessä on eurooppalainen aloite (2022–24), jonka tavoitteena on lisätä naisten läsnäoloa innovaatiokentässä. Rocket Up -kiihdyttämön ja verkostoitumistapahtumien kaltaisten toimintojen kautta se tukee naisjohtoisia maatalouden ja elintarviketeollisuuden startup-yrityksiä uusille markkinoille pääsemisessä sekä naisinvestoijia ekosysteemiin integroitumisessa.
- Enterprise Europe Network (EEN) – EU:n laajuinen yrityspalveluverkosto, joka tarjoaa erityisiä palveluja naisyrityksille. Naisten yrittäjyysryhmänsä (Women Entrepreneurship Group, WEG) kautta EEN tarjoaa naisjohtoisille pk-yrityksille ohjausta, työkaluja ja kansainvälisiä verkostoitumismahdollisuuksia. Tämä kansainvälinen hanke yhdistää eurooppalaisia naisyrittäjiä kumppaneihin, innovaatio palveluihin sekä EU-rahoitusmahdollisuuksiin.
- EIB (Euroopan investointipankki) – EU:n pitkäaikainen rahoituslaitos, joka toimii kansainvälisellä ja eurooppalaisella tasolla. Se tukee EU:n politiikkoja, mukaan lukien sukupuolten tasa-arvoa, rahoittamalla hankkeita ja neuvomalla rahoituksen saatavuudessa. Esimerkiksi EIB-ryhmä kehitti yhdessä InvestEU Gender Finance Lab -neuvontaohjelman, joka käynnistettiin vuonna 2025 auttamaan kaupallisia pankkeja parantamaan lainansaantia naisyritysten omistamille tai johtamille pk-yrityksille ympäri Eurooppaa.

Kartoitettujen keskeisten poliittisten ja strategisten asiakirjojen sekä aktiivisten ohjelmien ja aloitteiden kokonaiskuva esitetään seuraavassa kuvassa 1.

**KUVA 1. POLIITTINEN JA OHJELMATUKI NAISYRITYKSILLE RE-FEM-MAISSA
(LÄHDE: TEKIJÄT, PERUSTUEN PP-DATAAN, JOKA ON ESITETTY FPS:ssä)**

Yleisesti ottaen hyvien käytäntöjen esimerkkien ja nykyisen institutionaalisen tuen perusteella voidaan todeta, että naisyritykset kaikissa maissa ilmaisevat samankaltaisia tarpeita ja odotuksia.

Naisyrittysten yleiset tarpeet: rahoituksen saatavuus, verkostoituminen ja vertaistuki, digitalisaatio, työn ja perheen tasapaino sekä koulutus ja jatkuva oppiminen.

Naisyrittysten liiketoiminnan kasvun yleiset odotukset: taloudellinen kasvu, markkinoiden laajentaminen, innovointikyky, kestävyysorientoituneisuus ja pitkäaikainen tuki.

Samankaltaisuuksia eri maiden välillä

- Poliitiikat ja ohjelmat: Kaikki maat tarjoavat jonkinlaista yrittäjyyden tukimuotoa, vaikkakaan harvoilla on naisyrityksiä nimenomaisesti kohdentavia politiikkoja.
- Rahoitus: Rahoituksen saatavuus (avustukset, lainat, sijoitukset) on edelleen merkittävä haaste kaikissa maissa.
- Digitalisaatio: On yleinen tarve digitaalisille ja STEM-taidoille, mukaan lukien tekoäly ja verkkokauppa.
- Mentorointi ja verkostot: Mentorointi sekä ammatilliset verkostot tunnustetaan kriittisiksi kaikissa maissa.
- Työ- ja yksityiselämän tasapaino: Yritystoiminnan ja henkilökohtaisen elämän yhteensovittaminen on jatkuva haaste, erityisesti lastenhoidon ja joustavien työjärjestelyjen osalta.

Maiden väliset erot

- Poliitiikan vaikuttavuus: Vaikka uusia kansallisia poliittisia asiakirjoja ei laadittu, Unkari, Romania ja Serbia osoittivat vahvaa potentiaalia tulevia uudistuksia varten. Slovakiassa oli ennestään sukupuolistrategia.
- Digitaalinen integrointi: Espanja, Suomi ja Serbia olivat edelläkävijöitä tekoälyn integroinnissa naisyrityksissä; Bulgaria ja Romania ovat alkuvaiheessa.
- Alueellinen kohdentaminen: Suomi ja Espanja keskittyivät maaseudun naiseen, Serbia ja Unkari priorisoivat kaupunkien yrittäjyyden tukemisen.
- Tuen saatavuus: Unkarilla ja Espanjalla on rakenteellisempia rahoitusjärjestelmiä; Serbia, Romania ja Bulgaria kamppailevat näkyvyyden ja tietoisuuden kanssa olemassa olevista tukitoimista.
- Työ- ja perheyhteensovitus: Slovakia ja Suomi ovat laatineet muodolliset sukupuolten tasa-arvoa koskevat strategiat; muut nojaavat epäviralliseen yhteisön tukeen.

Politiikkasuositukset

Politiikkasuositukset, jotka RE-FEM-kumppanit Bulgariasta, Suomesta, Unkarista, Romaniasta, Serbiasta, Slovakiasta ja Espanjasta ovat kehittäneet, heijastavat sekä kansallisia erityispiirteitä että haastatteluissa, World Café -keskusteluissa ja analyttisissä panoksissa (WP2) tunnistettuja poikkileikkaavia teemoja. Kaikki hankemaiden politiikkasuositukset esitetään FPS:n taulukossa 15. Vertailurakenne palvelee kahta tarkoitusta:

- Ensinnäkin se mahdollistaa kansallisten rajojen ylittävien toistuvien teemojen tunnistamisen, ja
- Toiseksi se tarjoaa yleiskuvan innovatiivisista tai kontekstisidonnaisista ratkaisuista, joita voitaisiin kopioida tai soveltaa muihin ympäristöihin.

Yhteenvertotaulukon politiikkasuositusten (FPS:n taulukko 16) jokainen rivi esittää hankemaiden suositusryhmiä laajempien temaattisten klustereiden, kuten rahoituksen saatavuuden, osaamisen kehittämisen, sukupuolten tasa-arvon, maaseudun osallisuuden ja digitalisaation, puitteissa. Näitä täydentää toinen sarake, jossa kuvataan kunkin suosituksen tarkoitus tai odotettu vaikutus, oli kyse sitten rakenteellisten esteiden poistamisesta, resurssien saatavuuden lisäämisestä tai naisyritysten pitkäaikaisen resilienssin vahvistamisesta.

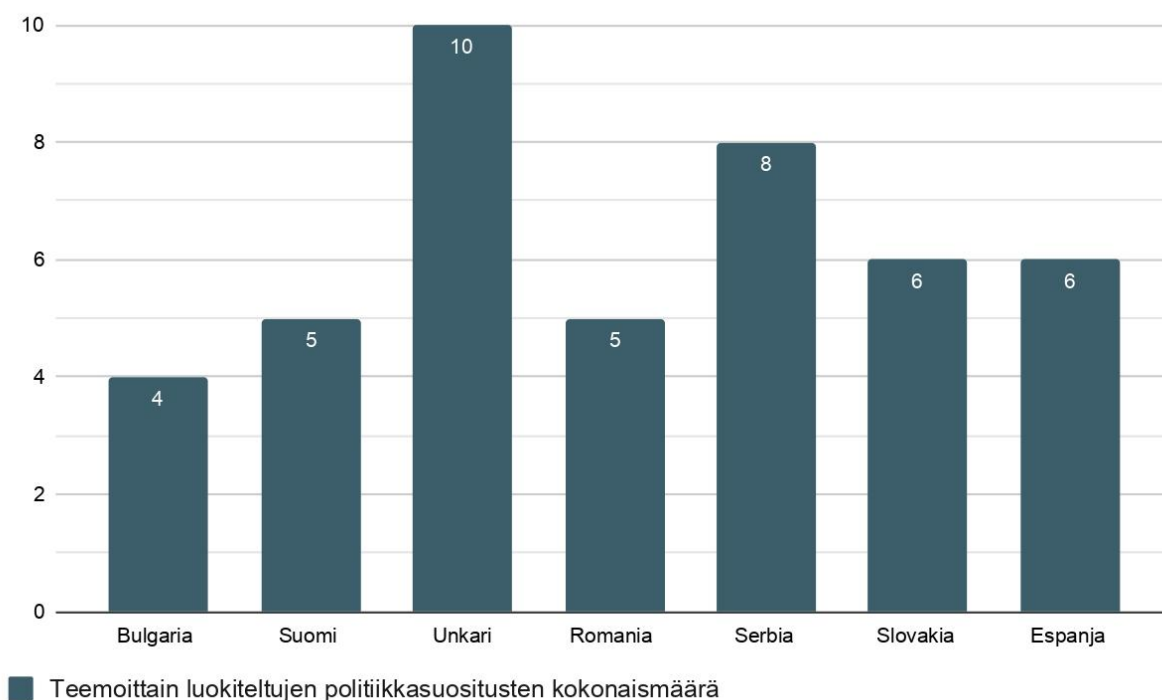
Vertailuanalyysi suosituksista korostaa, että kontekstuaalisista eroista huolimatta kumppanien keskuudessa on kasvava ymmärrys siitä, että järjestelmätason muutos on välttämätön ratkaistaessa naisyritysten kohtaamia sekä rakenteellisia että kulttuurisia haasteita. Temaattisesti suurin osa suosituksista voidaan ryhmitellä useisiin keskeisiin kokonaisuuksiin, jotka toistuvat maittain ja osoittavat samalla, missä politiikan yhdenmukaistaminen sekä alueellisella että EU-tasolla ja yhteistoiminta voisivat olla vaikuttavimpia.

Temaattiset johtopäätökset

Kansalliset kontekstit ja lähtökohdat vaihtelevat huomattavasti. Suomella ja Espanjalla on vakiintuneemmat yrittäjyys-ekosysteemit, kun taas muissa maissa tukirakenteita on vielä vahvistamassa. Näistä eroista huolimatta RE-FEM -projektin tulokset osoittavat vahvaa samankaltaisuutta sekä naisten kohtaamissa haasteissa että tarvittavissa toimenpiteissä niiden ratkaisemiseksi.

Kaikissa maissa rakenteelliset ongelmat estävät yhä naisten täysipainoista osallistumista yrittäjyyteen. Näihin kuuluvat sukupuolisensitiivisiin rahoitusinstrumentteihin kohdistuva rajallinen saatavuus, räätälöityjen koulutus- ja mentorointimahdollisuuksien puute, itsensä työllistävien naisten riittämätön sosiaaliturvajärjestelmä sekä heikko institutionaalinen koordinointi. Myös kulttuuriset esteet, kuten juurtuneet stereotypiat, naisten heikko edustus ja naisten yrittäjäpotentiaalin aliarviointi, ovat edelleen syvään juurtuneita.

Kuvio 2 tarjoaa nopean yleiskatsauksen toistuviin temaattisiin kokonaisuuksiin, kuten rahoituksen saatavuuteen, osaamisen kehittämiseen, tasa-arvoon, maaseudun osallisuuteen ja digitalisaatioon. Suositusten visualisoinnin avulla on helpompaa tunnistaa samansuuntaisuuksia, joissa useat maat kohtaavat samankaltaisia esteitä tai jakavat strategisia prioriteetteja, sekä innovaatioita tai kontekstisidonnaisia ratkaisuja, joita voidaan mukauttaa myös muissa yhteyksissä.

KUVIO 2. TEMAATTISESTI LUOKITELTUIEN POLIITTISTEN SUOSITUSTEN KOKONAISMÄÄRÄ MAAILMAN KAHVILA -TAPAHTUMISTA

(Lähde: Tekijät, perustuen PP-dataan, joka on esitetty FPS:ssä)

Vertailuvisualisointi korostaa, että kansallisten kontekstien erilaisuudesta huolimatta kumppaneiden kesken vallitsee laaja yksimielisyys tarpeesta järjestelmätason muutoksiin, jotka kohdistuvat naisyrittäjiä koskevien rakenteellisten ja kulttuuristen haasteiden ratkaisemiseen. Kaavio tuo esiin paitsi toistuvat politiikkateemat myös mahdollisuudet

yhteensovittamiseen ja yhteisiin toimiin alueellisella tai EU-tasolla, joissa yhteistyöhön perustuvat lähestymistavat voisivat tuottaa merkittävimpiä vaikutuksia.

RE-FEM -projekti paljasti myös merkittäviä resilienssiin, innovaatioihin ja mahdollisuuksiin liittyviä alueita. Useiden maiden sidosryhmät toivat esiin nousevia hyviä käytäntöjä, pilottihankkeita sekä kasvavaa poliittista tahtoa parantaa naisyritysten tukiympäristöjä.

Yhteinen analyysi paljastaa keskeiset teemalliset alueet, jotka ovat yhteisesti merkityksellisiä ja esitetään Johtopäätökset teemojen mukaan -osiossa. Nämä havainnot tarjoavat yhdessä käytännönläheisiä näkemyksiä ja vahvan perustan koordinoituille politiikkavasteille sekä kansallisella että EU-tasolla.

Poliittisen toimenpiteen yhteenveto

Tämä toimenpiteiden yhteenveto tiivistää FPS:n teemalliset suositukset päätöksentekijöille, ohjelmien hallinnoijille ja rahoittajille konkreettisiksi prioriteettitoimiksi. Se perustuu FPS:n osa III:n vertailuasynteesiin ja täydentää taulukossa 14 (Johtopäätökset ja suositukset) esitettyä täydellistä suosituslistaa.

- 1. Rahoituksen saatavuus** – Rahoituksen rajallinen saatavuus on naisyrityksille edelleen merkittävä este riskinkarttavan pankkitoiminnan, vakuuksien puutteen ja monimutkaisten menettelyjen vuoksi. Bulgaria, Romania ja Serbia kaltaiset maat kohtaavat puutteita mikrorahoituksessa ja julkisissa avustuksissa; Unkari ja Slovakia tarvitsevat vaihtoehtoisia rahoitusmalleja (esim. joukkorahoitus, enkelisijoittajat). Yksinkertaistetut menettelyt, monipuoliset rahoitusmuodot ja sukupuolisensitiiviset ohjelmat ovat kiireellisesti tarpeen.
- 2. Digitalisaatio ja teknologinen osallisuus**– Digitaaliset taidot ja infrastruktuuri ovat ratkaisevan tärkeitä, mutta moni nainen, erityisesti maaseudulla tai heikommassa asemassa olevilla alueilla, kokee puutteita pääsyssä ja itsevarmuudessa. Vaikka Suomi ja Espanja osoittavat edistystä, muissa maissa tarvitaan osallistavaa digitaalista koulutusta, ihmiskeskeisiä alustoja sekä tekoälypohjaisia työkaluja, jotka on räätälöity naisyrityksille.
- 3. Yrittäjyyskoulutus, -valmennus ja mentorointi**– Lyhytaikainen, yleisluontoinen koulutus ei riitä. Maat korostavat pitkäkestoisten, joustavien koulutusmuotojen tarvetta, jotka integroidaan kansallisiin koulutus- ja jatkuvan oppimisen järjestelmiin. Näkyvät mentorit, vertaisoppiminen, tarinankerronta sekä paikalliset lähettiläsohjelmat voivat inspiroida ja normalisoida naisyritystoimintaa.
- 4. Työelämän tasapaino ja hoivainfrastruktuuri**– Riittämätön lastenhoito, joustamattomat aikataulut ja heikko sosiaaliturva ajavat naisia epäviralliseen tai osa-aikaiseen työhön, mikä rajoittaa yritystoiminnan kasvua. Yrittäjyyspolitiikan tiiviimpi integrointi hoivainfrastruktuuriin on välttämätöntä.

- 5. Näkyvyys, edustus ja sukupuolistereotypiat** – Pysyvät stereotypiat rajoittavat naisyrityksiä johtajuudessa ja korkean kasvun aloilla. Kampanjoita ja johtajuuden kehittämisohjelmia, kuten Unkarissa ja Espanjassa, tarvitaan näkyvyyden lisäämiseksi ja kulttuurisen muutoksen edistämiseksi.
- 6. Osallistava päätöksenteko ja institutionaalinen koordinointi** – Poliitikat ovat usein hajanaisia ja huonosti koordinoituja. Tarvitaan ministeriötasoisia ryhmiä, parempaa hallintoa, yhteiskehittämistä naisyritysten kanssa sekä sukupuolivaikutusten arviointeja. Julkisissa hankinnoissa myönnettävät kannustimet voivat tukea naisjohtoisia yrityksiä entisestään.
- 7. Maatalousnaisten osallisuus** – Maaseudun naisyritykset kohtaavat eristyneisyyttä, digitaalista kuilua, perinteisiä sukupuolirooleja ja vähäistä näkyvyyttä. Kontekstisidonnaiset tiedotuskampanjat, liikkuvat palvelut, yhteisökeskukset ja taloudelliset kannustimet ovat keskeisiä, soveltaen EU:n koheesio- ja maaseudun kehittämistavoitteita.
- 8. Tietojen saatavuus, seuranta ja arviointi** – Johdonmukaisen, sukupuolittain eritellyn tiedon puute vaikeuttaa vaikuttavaa politiikkaa ja vaikutusten arviointia. Tietojen keruun, seurannan ja sukupuolivaikutusten arviointien vahvistaminen on poikkileikkaava prioriteetti.

RE-FEM -projekti osoittaa, että pirstaleiset tai yhden koon ratkaisut eivät riittävästi vastaa naisyritysten kohtaamien esteiden monimutkaisuuteen. Sen sijaan projekti edellyttää:

- Järjestelmätason lähestymistapoja, jotka sovittavat yhteen koulutus-, rahoitus-, tasa-arvo- ja innovaatio-politiikat,
- Ristikkäisiä politiikkoja, jotka tunnistavat erityisesti iäkkäämpien naisten, maahanmuuttajien, romaninaisten, hoivavastuuta kantavien, maaseudulla asuvien sekä muiden erityisen haavoittuvien naisten erityistarpeet,
- Yhteistyöhallintoa, joka ottaa naisyritykset ja tukiorganisaatiot mukaan politiikan kehittämisen kaikkiin vaiheisiin,
- Sekä selkeitä, mitattavissa olevia sitoumuksia tasa-arvon ja osallisuuden edistämiseksi yrittäjyys-ekosysteemeissä.

Nämä johtopäätökset muodostavat perustan seuraaville politiikkasuosituksille. Suositukset on jäsennelty temaattisesti ja niissä yhdistetään sekä yhteisiä että kansallisten kumppanien kehittämiä kontekstisidonnaisia ehdotuksia. Yhdessä nämä suositukset tarjoavat tiekartan koordinoitulle ja osallistavalle politiikkatoiminnalle sekä kansallisella että EU-tasolla, edistäen järjestelmätason muutosta Euroopan yrittäjyys-ekosysteemeissä. FPS:n OSA III:ssa esitetyt politiikkasuositukset ovat seitsemän RE-FEM -projektin pääkumppanimaan laajan ja osallistavan prosessin tulos. Nämä suositukset kehitettiin kahden keskeisen menetelmällisen lähestymistavan kautta: WP2:n puitteissa toteutetuissa

kansallisissa asiantuntija- ja sidosryhmähaastatteluissa sekä WP5:n yhteydessä järjestetyissä osallistavissa World Café -tapahtumissa, jotka edistivät osallistavaa dialogia ja ideoiden yhteisluomista naisyritysten, tukiorganisaatioiden ja päätöksentekijöiden kanssa. Jokainen maa tunnisti prioriteettialueet naisyritysten ekosysteemin vahvistamiseksi oman erityiskontekstinsa pohjalta. Samalla monet suositukset osoittavat vahvaa yhdenmukaisuutta kumppanuuden sisällä, mikä korostaa yhteisiä haasteita ja systeemisiä tarpeita, jotka ylittävät kansalliset rajat.

FPS:n lopullisissa johtopäätöksissä esitetään koottu yhteenveto kansallisen tason politiikkasuosituksista, jaoteltuna keskeisiin temaattisiin alueisiin. Se heijastaa keskeisiä havaintoja, jotka on kerätty sidosryhmien kuulemisten, World Café -keskustelujen ja WP2:n analyttisten panosten kautta, korostaen sekä maakohtaisia painopisteitä että toistuvia poikkileikkaavia teemoja.

Lopulliset huomautukset

RE-FEM -projekti osoittaa vahvaa yhteneväisyyttä naisyritysten kohtaamisissa esteissä eri kansallisissa konteksteissa ja tuo esiin myös monia lupaavia paikallisia käytäntöjä ja toimenpiteitä. Vaikka lähtökohdat vaihtelevat, aineisto osoittaa, että naisyrityksillä on resilienssiä, innovaatiokykyä ja skaalausvalmiutta, kun he saavat kohdennettua taloudellista, digitaalista ja hoivatuen sisältämää tukea, joka on integroitu koordinoituihin politiikkakehyksiin. Rakenne- ja kulttuuristen haasteiden ratkaiseminen intersektionaalisten, koordinoitujen sekä hyvin seurattavien ja suositeltavien politiikkojen avulla mahdollistaa naisjohtoisille yrityksille kriisien selättämisen, kasvun arvokkaampiin toimintoihin sekä merkittävän panoksen antamisen osallistavaan ja kestävään talouskehitykseen koko Euroopassa.

Muuntaessaan näyttöön perustuvat havainnot konkreettisiksi politiikkatoimiksi RE-FEM -projekti tarjoaa tiekartan kansallisille ja EU:n päättäjille naisten yrittäjyydessä inklusiivisempien, resiliientimpien ja innovatiivisempien yrittäjyys-ekosysteemien rakentamiseksi Euroopassa.

Verkkosivusto:

www.refem.eu

Sähköposti:

hetfa_re-fem@hetfa.eu

Facebook:

www.facebook.com/REFEM0

LinkedIn:

www.linkedin.com/RE-FEM

**Co-funded by
the European Union**

Euroopan unionin rahoittama. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat kuitenkin yksinomaan kirjoittajan(t) omia eivätkä välttämättä heijasta Euroopan unionin tai Euroopan koulutus- ja kulttuuriasioiden toimeenpanevan viraston (EACEA) kanta. Kumpikaan Euroopan unioni eikä EACEA ole vastuussa niistä.